DOI
УДК 930.2:008(477):316.75:323.1

Ігор Іванович СТАМБОЛ
кандидат історичних наук,
доцент кафедри інформаційних комунікацій
факультету української філології, культури і мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна)
https://orcid.org/0000-0002-3099-3862
Scopus Author ID: 57224559745
Web of Science Researcher ID: AAN-2726-2021
i.stambol@kubg.edu.ua

БІОГРАФІЧНІ ПРОЄКТИ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ: ДЕКОЛОНІЗАЦІЙНИЙ І ДЕКОМУНІЗАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Мета статті. Дослідити роль біографічних проєктів у процесах деколонізації та декомунізації сучасного українського культурного й інтелектуального простору, з'ясувати їхній вплив на трансформацію історичної пам'яті, зміну канону національних постатей і подолання імперських наративів, а також визначити механізми їхнього прямого та опосередкованого впливу на суспільні уявлення. ***Методологія дослідження*** ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує елементи історіографічного аналізу, біографічних студій та культурної пам'яті. У межах дослідження застосовано аналітичні прийоми класифікації біографічних проєктів (традиційних та інноваційних), порівняльного аналізу властивих їм функцій, а також інтерпретацію їхньої ролі як медіаторів і каталізаторів деколонізаційних процесів у різних сферах гуманітарного знання. ***Наукова новизна*** статті полягає у концептуалізації біографічних проєктів як системного інструменту деколонізації та декомунізації, що дає змогу не лише реконструювати механізми трансформації історичної пам'яті, а й показати багаторівневий вплив різних типів біографічних практик — від академічних і видавничих до цифрових і медійних — на формування альтернативного національного наративу та подолання імперських інтерпретацій українського минулого. ***Висновки.*** У статті проаналізовано біографічні проєкти як інструменти, медіатори й каталізатори деколонізаційних змін: вони або безпосередньо повертають із забуття постаті

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПУБЛІКАЦІЮ / PUBLICATION INFO			
Вебсайт / Website https://ub.nbuv.gov.ua	OPEN ACCESS	CC BY NC ND	Crossref doi DOI: 10.15407/ub
p-ISSN 2520-2855 e-ISSN 2520-2863	Отримано / Received 02.05.2026	Прийнято / Accepted 20.08.2026	Опубліковано онлайн / Published online

© Стамбол І. І., 2026

національного руху, або опосередковано руйнують імперські стереотипи через переосмислення наукових, культурних і регіональних контекстів. Особливо значущим є їхній вплив на зміну канону пам'яті, витіснення колоніальних інтерпретацій та формування альтернативних культурних і наукових наративів. Традиційні та інноваційні біографічні проєкти доповнюють один одного у процесі деколонізації. Перші забезпечують наукову глибину, інституційну сталість і переосмислення джерел, тоді як другі розширюють аудиторію, підвищують доступність знань і сприяють їх швидкій актуалізації в цифровому просторі. Обидва типи проєктів суттєво впливають на трансформацію історичної пам'яті, культурної ідентичності та освітніх практик.

Ключові слова: біографічні проєкти, деколонізація, декомунізація, історична пам'ять, імперські наративи, культурний простір України, цифрові гуманітарні практики.

Процеси деколонізації у поєднанні з політикою декомунізації впродовж останніх років докорінно трансформували топонімічний, культурний та інтелектуальний простір України. В умовах повномасштабної агресії Російської Федерації ці зміни набули особливої інтенсивності, адже суспільний запит на переосмислення минулого, відмову від імперських наративів і звільнення культурного простору від колоніальних маркерів істотно зріс. У цьому контексті особливої ваги набувають інструменти, здатні не лише відтворювати історичну пам'ять, а й активно формувати нові сенси та національні орієнтири. Одним із таких інструментів є біографічні проєкти, що, з одного боку, сприяють персоніфікації історії, актуалізації досвіду окремих діячів і через нього переосмисленню соціокультурних процесів, а з іншого — долучають до біографічного знання ширші маси громадян і формують їхні власні ненав'язливі досвіди, пов'язані з біографістикою.

Попри помітне зростання кількості біографічних ініціатив, саме поняття «біографічного проєкту» та його роль у деколонізаційних і декомунізаційних практиках досі недостатньо теоретично осмислені. У сучасній гуманітаристиці більше уваги приділяють окремим постатям або біографічним наративам, тоді як самі механізми функціонування біографічних проєктів як соціокультурного явища досліджено фрагментарно. Водночас їхнє значення виходить далеко за межі популяризації знань: вони є медіаторами історичної пам'яті, інструментами символічної політики та каталізаторами переоцінки імперської спадщини. Тому вивчення біографічних проєктів як окремого феномена є актуальним завданням, що сприяє глибшому розумінню механізмів формування сучасної української ідентичності в умовах постколоніального переосмислення минулого.

Стан наукового розроблення проблематики. Питання визначення біографічного проєкту і його функцій малодосліджені не лише за кордоном, а й в Україні, де досі не було вироблено однозначного підходу. Зокрема, професор О. Єрахторіна, уживаючи поняття «біографічний проєкт», мала на увазі радше біографічну проєкцію чи самопроєкцію [1], що притаманне філософській і психологічній наукам. За кордоном під біографічним проєктом часто розуміють план-проспект дослідження біографії або проєкт (план) життєвої реконструкції [2]. Подібне бачимо і на різних українських ресурсах, які пропонують «проєкти» зразків біографічної реконструкції [3]. Наближено до ширшого поняття біографічного проєкту як культурного та наукового феномену директорка Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського Л. Березівська згадує біографічні онлайн-проєкти: «В умовах інтенсифікації дистанційної освіти, відповідно до викликів пандемії COVID-19 і війни, віроломно розв'язаної Російською Федерацією проти України, набувають актуальності біографічні онлайн-проєкти»[4]. У цьому контексті дослідниця описувала такий задум, як «Читаймо Сухомлинського онлайн», мета якого полягає в ознайомленні з працями педагога та можливості користувачам коментувати ці тексти. Розширено це поняття з прикладами і схемами проєктів, присвячених видатним українським педагогам, у спільній англомовній статті Л. Березівської, О. Міхна та О. Пінчук [5]. Водночас на бібліотечних ресурсах часто можна натрапити на різноманітні вебсторінки із продовжуваним наповненням, присвячені постатям, які авто-

---

[1] Єрахторіна О. Самовдосконалення особистості у науковій рефлексії і реалізації біографічних проєктів. Харків : Іванченко І. С., 2013. 215 с.

[2] Joyce M. A. Identity and biographical construction and life project: perspectives according to high school students in Brazil // Proceedings of the 7th International Conference on the Future of Teaching and Education. 2023. Vol. 2, No. 1. P. 24–32. https://doi.org/10.33422/icfte.v2i1.49

[3] Литвинюк Л. В. Біографічно-комунікативні практики в освіті: спроба визначення та класифікації // Біографічно-комунікативні практики в освіті : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (19 квіт. 2016 р.) / [наук. ред. Л. В. Литвинюк]. Полтава : ПОІППО, 2016. С. 5–9. URL: http://poippo.pl.ua/nml/elektronni-vydannia-poippo (дата звернення: 15.04.2026).

[4] Березівська Л. Д. Онлайн-проєкти як форма поширення педагогічного біографічного знання в освітньо-науковому просторі // Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2022 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; [відп. ред. О. М. Василенко]. Київ : НБУВ, 2022. С. 555. URL: http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1408 (дата звернення: 15.04.2026).

[5] Berezivska L. D., Mikhno O. P., Pinchuk O. P. Online projects as a form of spreading pedagogical biographical knowledge in the context of open science // Information Technologies and Learning Tools. 2023. No. 5 (97). P. 227–243. https://doi.org/10.33407/itlt.v97i5.5240

ри часто визначають як наукові чи інформаційні проєкти. Зокрема, «Український національний біографічний архів», наймасштабніший біографічний проєкт України, реалізовуваний Інститутом біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, означений авторами як «науково-інформаційний»[6]. Контекст взаємовпливу біографіки на деколонізацію і декомунізацію фрагментарно трапляється в багатьох теоретичних і практичних розвідках, проте найповніше це питання охоплено в колективній монографії Інституту біографічних досліджень [7].

Наразі основною спробою формулювання і класифікації біографічних проєктів є наша стаття, опублікована в науковому збірнику «Історія науки і біографістика» [4]. Згідно з визначенням, біографічний проєкт — це тривала культурна, наукова або меморіальна ініціатива, спрямована на вивчення, популяризацію та актуалізацію життя й ідей певної постаті чи групи осіб, а також на формування нових інтерпретацій, смислів і підходів до їхньої спадщини в сучасному контексті [4].

Процеси деколонізації сукупно із політикою декомунізації значно змінили топонімічний, культурний та інтелектуальний ландшафт України за останні роки. Найкраще пояснення причин і характеру цих змін пропонує колективна праця Інституту історії України НАН: «...в умовах повномасштабної агресії російської федерації значно зріс запит з боку суспільства на заміну російської спадщини в українській культурі, повне відмежування від панівного російсько-імперського наративу “спільної” історії, звільнення культурно-інформаційного простору від колоніального символізму, переосмислення імперських кодів та радянського минулого» [1, с. 109]. Тобто коли ми ставимо запитання, як впливають на зазначені процеси біографічні проєкти, маємо на увазі виявлення шкідливих наративів, їх спростування і заміну на автентичні або ті, які в наш час видаються найбільш конструктивними.

У цьому контексті постаті діячів попередніх епох зазнали чи не найбільших трансформацій, адже саме людина є носієм ідей, сенсів та ідентичностей. Сьогодні існують цілі пласти біографічних проєктів, що стосуються певних напрямів інтелектуальної праці, зокрема щодо письменників, митців

---

[6] Український національний біографічний архів : науково-інформаційний проєкт Інституту біографічних досліджень НБУВ. URL: http://biography.nbuv.gov.ua:3000/ (дата звернення: 06.04.2026).

[7] Українська біографіка XXI століття: мозаїка контекстів і форм : кол. моногр. / В. І. Попик, Г. А. Александрова, Л. І. Буряк, О. В. Бугаєва, Ю. В. Вернік, Н. І. Любовець, Н. П. Марченко, О. В. Плющик, І. І. Стамбол, В. В. Томозов ; відп. ред. В. І. Попик. Київ : НБУВ, 2021. 400 с.

і педагогів [3]. З одного боку, змінився перелік імен, які українці визнають своїми і вважають видатними, а з іншого — процеси, пов'язані з поширенням біографічних знань, зокрема біографічні проєкти, також вплинули на політику й утвердження деколонізаційних тенденцій. Як саме — можна простежити на прикладі окремих із них.

Біографічні проєкти мають чимало переваг у сучасному інформаційному просторі, зокрема завдяки їхній адаптивності до інноваційних форматів і різноманітним можливостям доступніше актуалізовувати інформацію [2]. З огляду на природу біографічних проєктів медіаторів (популяризують та поширюють інформацію) і каталізаторів (актуалізують, провокують до досліджень) знань, вони можуть сприяти деколонізаційним процесам прямо й опосередковано. Якщо ядром, тобто постаттю або групою осіб, що стають предметом і основою для біографічного проєкту, є учасники антиколоніального чи протиімперського руху, визвольних змагань, прямої чи підпільної антиросійської, антибільшовицької діяльності та загалом самостійницького спрямування, проєкти прямо пов'язані із деколонізацією. Повернення із забуття цілих груп представників національного руху істотно вплинуло на позбавлення імперського спадку не лише номінально, зокрема у топоніміці, а й в інтелектуальному середовищі, коли обговорення «великої російської» культури в Україні змінилося трактуванням українських культурних та мистецьких здобутків [8].

Опосередковано на деколонізацію можуть впливати проєкти, пов'язані із краєзнавством чи галузевою біографікою. Для прикладу, біографія українського вченого, який не був пов'язаний із політичним рухом, часто має багато ознак колоніального статусу, а його науковий внесок був цензурований за життя і применшений імперською пропагандою. Тож проєкт, який покликаний показати, наприклад, значення харківських фізиків, крім суто галузевих завдань, виконує і деколонізаційну місію: демонструє роль українських науковців попри їхню академічну несвободу, наявність ідеологічного диктату і замовчування досягнень у протиставленні із росіянами [9].

---

[8] Поваляєва С. Київська ідентичність затиралася. Формувався «булгаковский Киев» // Голка. 23.05.2025. URL: https://holka.org.ua/svitlana-povalyayeva-kyyivska-identychnist-zatyralasya-formuvavsya-bulgakovskyj-kyev-a-ne-chykalenka-i-nechuya-levyczkogo/ (дата звернення: 20.04.2026).

[9] Гриньова Т., Греков В., Споденець І. Квант незалежності: як Україна повертає свою історію фізики у світовий вимір // ZN.UA. 17.02.2026. URL: https://zn.ua/ukr/TECHNOLOGIES/kvant-nezalezhnosti-jak-ukrajina-povertaje-svoju-istoriju-fiziki-u-svitovij-vimir.html (дата звернення: 30.03.2026).

Упровадження такої практики виявилося результативним, забезпечивши й перейменування академічних центрів, і переосмислення ролі окремих галузей.

Розглянемо далі, як незалежно від прямого чи опосередкованого зв'язку ядер біографічних проєктів з деколонізацією і декомунізацією їхні різні види можуть впливати на деконструкцію імперських наративів та наслідків їх поширення. Можна визначити багато видів біографічних проєктів, але чітко вирізняються саме дві основні групи — традиційні та інноваційні. Адже в наш час далі розвиваються проєкти, започатковані в доцифрову епоху, а також на сучасних цифрових платформах з'являються нові, що базуються суто на мультимедійних технологіях. Перелік різновидів біографічних проєктів напрочуд великий, він швидко доповнюється залежно від розвитку технологій чи суспільних запитів [4, с. 11–14].

Традиційні біографічні проєкти мають усталені десятиліттями наукові, культурні та освітні практики. Їхніми характерними рисами є базування на певній інституційній основі, системність підходів і глибина досліджень та об'єктів комунікації. До основних належать дослідницькі проєкти, книжкові та видавничі ініціативи, меморіальні заходи, літературні та мистецькі конкурси, фестивалі та сценічні проєкти тощо.

Дослідницькі проєкти (конференції, наукові семінари, круглі столи) формують нові знання про окремих діячів або інтелектуальні середовища. Їхня деколонізаційна функція простежується в ревізії усталених імперських інтерпретацій, введених до наукового обігу забутих або маргіналізованих постатей, а також у критичному переосмисленні джерел, створених у період залежності від імперії. Як приклад можна простежити траєкторію щорічних бібліотекознавчих студій, присвячених пам'яті професора Михайла Семеновича Слободяника [10]. Тематика цих заходів містить не лише біографічний складник, а й засвідчує продовження фахових досліджень у галузі бібліотекознавства, що має лише часткову дотичність до постаті, проте стосується справи життя дослідника.

Книжкові та видавничі ініціативи (біографічні видавничі серії, зібрання творів, епістолярні видання) сприяють поверненню текстів і голосів, витіснених імперською репресивною політикою, формують альтернативний канон і закріплюють нові інтерпретації в науковому й освітньому просторі. Незважа-

[10] Бібліотекознавчі студії, присвячені пам'яті професора Михайла Семеновича Слободяника // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. 13.12.2019. URL: http://www.nbuv.gov.ua/node/5077 (дата звернення: 15.04.2026).

ючи на те що українська наука вже третину століття розвивається в умовах свободи, корпуси біографічних текстів навіть найвідоміших постатей введено в науковий обіг лише вряди-годи, що становить ще чималу перспективу. Зокрема, корпус праць однієї з найвидатніших українських діячок на зламі XIX–XX ст. — Олени Пчілки — побачив світ тільки у 2025 р. [11] І цей видавничий біографічний проєкт не лише став значним прогресом в біографічному, історичному, літературознавчому чи інших наукових контекстах, а й повертає в український культурний простір повне автентичне зібрання творів, витіснених або маргіналізованих імперськими наративами, що є одним із напрямів деколонізації. Видання, підготовлене за автографами й першодруками, сприяє відновленню мовної та інтелектуальної самобутності української традиції, що разом із подоланням радянських спотворень спадщини письменниці та утвердженням її як провідної постаті національної культури й державницької думки демонструє також декомунізаційний потенціал цього масштабного видавничого проєкту.

Меморіальні заходи (ювілеї, виставки, меморіальні конференції та читання) через символічну репрезентацію постатей у публічному просторі безпосередньо впливають на політику пам'яті, витісняючи імперські символи і замінюючи їх на національно орієнтовані. Таких проєктів в Україні досить багато, адже вони не потребують великих ресурсів для організації. Водночас їхній вплив на інформаційний простір часто є обмеженим через не надто широку аудиторію учасників. Одним із прикладів такого меморіального багаторічного проєкту є Липівські читання, присвячені життю та діяльності Івана та Юрія Лип [12]. Проєкт, що триває понад два десятиліття, сформував когорту учасників і оприлюднив чимало біографічних матеріалів. Але Липівські читання мають також важливе і помітне деколонізаційне значення, оскільки вони повернули із маргінесу української історіографії ці дві постаті, куди їх витіснила радянська пропаганда. Ця ініціатива значно посприяла переосмисленню інтелектуальної спадщини півдня України як частини українського національного наративу, а не «додатку» до імперських або радянських історичних схем. У контексті декомунізації цей науково-публічний проєкт продовжує функцію демонтажу радянських міфів про український

[11] Вперше за всю історію: у ВНУ презентували 12-томне видання творів Олени Пчілки // ВолиньPost. 03.03.2025. URL: https://www.volynpost.com/news/249607-vpershe-za-vsyu-istoriyu-u-vnu-prezentuvaly-12-tomne-vydannia-tvoriv-oleny-pchilky-foto (дата звернення: 20.04.2026).

[12] Стамбол І. І. «Липівські читання» — новітній доробок одеської біографістики // Записки історичного факультету. Одеса, 2011. Вип. 22. С. 313–326.

національний рух і формує альтернативний простір пам'яті, заснований на українській політичній та культурній суб'єктності.

Літературні та мистецькі конкурси стимулюють створення нових інтерпретацій біографій, актуалізують забуті імена й формують сучасне бачення історичних постатей поза імперськими стереотипами. Такі проєкти не лише вказують на їхні здобутки, а й формують певні мистецькі канони та школи. Цей вид проєктів — один із наймасовіших в Україні, він має значну традицію ще з початку етапу незалежності, що не заважає появі нових конкурсів. Зокрема, 2026 р. стартує новий проєкт — Всеукраїнський літературний конкурс імені Олени Теліги та Олега Ольжича «Тільки тим дана перемога, хто у болі сміятись зміг!»[13]. Він має дуже виразний деколонізаційний потенціал, адже актуалізує досвід українського національно-визвольного руху і формує історичний наратив, незалежний від імперських інтерпретацій. Серед завдань конкурсу — утвердження української мови, пам'яті про борців за незалежність і героїзації постатей, витіснених або маргіналізованих у колоніальний період. Це, а також відновлення історичної справедливості щодо діячів ОУН і УПА та формування нових ціннісних орієнтирів через сучасну літературну творчість доповнює і декомунізаційний потенціал конкурсу.

Фестивалі та сценічні проєкти інтерпретують біографії через мистецтво. Вони забезпечують емоційне і мистецьке переосмислення минулого і сприяють популяризації деколонізованих образів у масовій культурі. Для прикладу, фестиваль сучасного мистецтва «ГогольFest» популяризує ім'я одного з найвідоміших у світі українського письменника-класика лише формально [14]. Його справжня роль — у створенні сучасного українського культурного продукту, розвитку локальних мистецьких середовищ і переосмисленні регіональних ідентичностей поза імперськими наративами, а децентралізований формат і міждисциплінарність сприяють інтеграції української культури в європейський контекст і утвердженню власного голосу в глобальному культурному, зокрема європейському просторі. Декомунізаційний потенціал фестивалю простежується у витісненні радянських культурних моделей, популяризації нових сенсів і підтримці незалежного мистецтва, що руйнує спадок ієрархічної та ідеологізованої культурної системи.

---

[13] Розпочався прийом творів на конкурс імені Олени Теліги та Олега Ольжича // Державний комітет телебачення і радіомовлення України. 04.03.2026. URL: https://comin.gov.ua/news/rozpochavsia-pryiom-tvoriv-na-konkurs-imeni-oleny-telihy-ta-oleha-olzhycha (дата звернення: 20.04.2026).

[14] GOGOLFEST — фестиваль у твоєму місті // GOGOLFEST. URL: https://gogolfest.org (дата звернення: 20.04.2026).

Інноваційні біографічні проєкти, що орієнтовані на використання цифрових технологій, інтерактивність і мультимедійність, суттєво розширюють аудиторію та змінюють способи взаємодії з біографічним матеріалом. Для прикладу, можемо згадати інтерактивний проєкт «Борис Грінченко — лідер українства», який завдяки об'єднанню конкурсного, творчого, історичного та мультимедійного складників значно вплинув на популяризацію імені видатного педагога, словникаря і видавця [5]. Серед інноваційних біографічних проєктів можна виокремити онлайн-платформи та спеціалізовані сайти, інтерактивні мапи пам'яті, аудіо- та відеопроєкти, освітні мультимедійні платформи.

Біографічні онлайн-платформи і спеціалізовані сайти полегшують доступ до знань і сприяють швидкому поширенню нових, часто постімперських інтерпретацій. Онлайн-платформи популяризують знання, які раніше були доступні вузькому колу дослідників і спеціалістів, отже, епістолярії, повнотексти та синтетичні дослідження стають суспільним надбанням. Один із подібних проєктів — онлайн-музей бойчукізму, що має потужний деколонізаційний потенціал, адже повертає в український і європейський контекст мистецьку школу бойчукізму і постать її засновника, витіснені імперськими й радянськими наративами [15]. Контекст декомунізації підсилюється відновленням імен і спадщини митців, знищених або замовчуваних у період сталінських репресій. Завдяки цифровому формату проєкт створює цілісне уявлення про українське модерне мистецтво як самобутнє і повноцінне явище світової культури. Варто додати, що такі ініціативи не лише розширюють уявлення про певні галузі, але й сприяють спростуванню колоніального комплексу меншовартості.

Інтерактивні мапи пам'яті візуалізують просторовий вимір історії та дають змогу переписувати символічну географію, витісняючи імперські маркери й актуалізуючи локальні українські контексти. Відомі на сьогодні мапи окремих типів митців, зокрема літераторів, або представників суспільно-політичного руху допомагають побачити мапу країни або й світу як майданчик українського руху різних рівнів та сенсів. В Україні досі не так багато таких ресурсів, але відзначимо «Мапу письменників України» як приклад, що базується на технології від вебсервісу «Гугл мепс»[16]. Проєкт розмістив на мапі світу понад сотню українських авторів, залежно від їхнього місця народжен-

[15] Дерево робітень. Дерево штук // Онлайн-музей бойчукізму. URL: https://boychukists.com (дата звернення: 20.04.2026).

[16] Мапа письменників України // Українська електронна бібліотека. URL: https://libruk.com.ua/map (дата звернення: 20.04.2026).

ня, і пропонує користувачам орієнтуватися у вибірці текстів на шкільну програму або на твори за рубриками. Така специфіка розкриває географічну й культурну присутність авторів поза імперськими наративами та колишніми колоніальними схемами. Водночас проєкт сприяє переосмисленню шкільного канону та відходу від колишніх літературних ієрархій через ширше представлення постатей і творів.

Аудіо- та відеопроєкти (подкасти, документальні серії, відеолекції) адаптують складні наукові знання для широкої аудиторії та сприяють формуванню критичного сприйняття імперських наративів. Цей вид проєктів привносить до біографічного наративу розважальну і водночас інтелектуально-роз'яснювальну частину, яка притаманна розмовному жанру. Подкасти і відеоінтерв'ю, крім пояснення щодо внеску певних діячів, долучають до теми спікерів, які стають фактичними амбасадорами біографічного наративу. Один із наймасштабніших проєктів останнього часу такого плану — «Батьки-засновники», організований Українським радіо [17]. Він має потужний деколонізаційний і декомунізаційний потенціали, адже повертає українську історію у власний інтелектуальний контекст, наголошуючи на ролі української інтелігенції у формуванні ідеї незалежності. Це досягається й відновленням імен і текстів, витіснених або спотворених радянською цензурою, та формуванням альтернативного пантеону національних героїв. Трансляція випусків «Батьків-засновників» на різноманітних платфомах, від радіо і телебачення до подкастових майданчиків на кшталт Spotify, сприяє їх популяризації серед різноманітної аудиторії. Так відбувається масштабування знання, яке виштовхує із інформаційного простору колишні імперські наративи, що втратили актуальність.

Цифрові кампанії в соціальних мережах мають високий рівень вірусності й здатні швидко змінювати суспільні уявлення, популяризуючи нові героїчні наративи та деконструюючи імперські міфи. Це напрочуд дієвий інструмент, якщо певна постать користується суспільним інтересом, а розуміння її внеску здатні передати спрощені форми популяризації, які притаманні соцмережам. Зокрема, орієнтований переважно на дитячу аудиторію Всеукраїнський відкритий конкурс читців імені Тараса Шевченка активізує школярів (а отже, батьків та вчителів) до вивчення, декламування, художнього відтворення

[17] «Батьки-засновники»: подкаст // YouTube. URL: https://www.youtube.com/playlist?list=PLk9zxR19p3VLrEAG5ECzBte4VFtmyiS2W (дата звернення: 20.04.2026).

[18] Всеукраїнський відкритий конкурс читців імені Тараса Шевченка // Facebook. Групу створено 23.04.2019. URL: https://www.facebook.com/groups/464962040913444 (дата звернення: 20.04.2026).

образів, пов'язаних із Кобзарем [18]. Серед інших наслідків це має також деколонізаційний потенціал, оскільки через активне залучення дітей, учителів і батьків утверджує український культурний канон, витісняючи імперські наративи та формуючи світогляд учасників на основі власної літературної традиції. Значною перевагою таких форм є залученість нефахових активних користувачів до процесу.

Освітні мультимедійні платформи інтегрують біографічний матеріал у навчальні практики та формують нові покоління з деколонізованим історичним мисленням. Платформи, присвячені письменникам, митцям, військовикам чи науковцям, де біографічне знання побутує в популярних графічних або аудіоформатах, є не лише дидактичним матеріалом, а й майданчиком для обговорення, поширення досвідів і виявлення лакун у знаннях, які здатні заповнити самі здобувачі освіти. Для прикладу — онлайн-проєкт «Відомі невідомі українці» в контексті деколонізації спрямований на повернення українців як суб'єктів власної історії, подолання імперських наративів і відновлення тяглості національної традиції [19]. У площині декомунізації він заповнює білі плями, повертає імена репресованих і формує новий пантеон героїв замість радянських ідеологічних конструктів. Водночас через сучасні формати проєкт популяризує історію і залучає широку аудиторію до переосмислення значення відомих діячів. Особливо цінним у таких проєктах є інтерактивний складник, коли користувач може доповнювати дані власними відомостями, але це залежить від завдань, які ставлять засновники проєкту на його старті.

Висновки. Отже, варто зазначити, що біографічні проєкти набули важливої ролі як інструменти не лише популяризації знань, а й активного впливу на формування нових інтерпретацій минулого. Біографічні проєкти функціонують як медіатори й каталізатори деколонізаційних змін: вони або безпосередньо повертають із забуття постаті національного руху, або опосередковано руйнують імперські стереотипи через переосмислення наукових, культурних і регіональних контекстів. Особливо значущим є їхній вплив на зміну канону пам'яті, витіснення колоніальних інтерпретацій та формування альтернативних культурних і наукових наративів.

Традиційні та інноваційні біографічні проєкти доповнюють один одного у процесі деколонізації. Перші забезпечують наукову глибину, інституційну сталість і переосмислення джерел, тоді як другі розширюють аудиторію, підвищують доступність знань і сприяють їх швидкій актуалізації в цифро-

[19] Відомі невідомі українці // UKU : Ukrainians Known Unknown. URL: https://uku.in.ua/about-company (дата звернення: 20.04.2026).

вому просторі. Обидва типи проєктів суттєво впливають на трансформацію історичної пам'яті, культурної ідентичності та освітніх практик. Тому можна стверджувати, що біографічні проєкти стають одним із важливих механізмів деколонізаційної політики пам'яті в Україні, забезпечуючи одночасно науково переосмислення минулого, культурну реабілітацію репресованих постатей і формування сучасного національного наративу, вільного від імперських і радянських інтерпретацій.

1. Бажан О. Г. У чому полягає деколонізація в українському публічному просторі в умовах російсько-української війни? // Перелом: війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками : у 2 кн. Кн. 1 / упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь ; відп. ред. В. Смолій ; НАН України, Ін-т історії України. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2022. С. 109–111. https://doi.org/10.15407/book6-0016979

2. Гиріна Т. С. Біографічні проєкти в епоху кліпової свідомості: техніки утримання уваги в аудіоформаті // Бібліотека. Наука. Комунікація. Пріоритети сьогодення та перспективи : матеріали Міжнар. наук. конф. (1–3 жовт. 2025 р.) : у 2 т. Т. 1 / відп. ред. О. М. Василенко. Київ : НБУВ, 2025. С. 420–423. https://doi.org/10.15407/r_nbuv.0005157

3. Міхно О. Деколонізація української педагогічної біографістики: теоретичні контури // Український педагогічний журнал. 2024. № 1. С. 104–113. https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-1-104-113

4. Стамбол І. Біографічний проєкт як жанр і як технологія: концептуальні межі та основні різновиди // Історія науки і біографістика. Київ, 2025. № 4. С. 1–16. https://doi.org/10.31073/istnauka202504-01

5. Тищенко О. М. «Лідер українства в серці України»: конкурс відеоробіт до ювілею Б. Д. Грінченка (2023) // Лексикографічний бюлетень. Київ, 2023. Вип. 32. С. 269–273. URL: http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001520974

REFERENCES

1. Bazhan, O. H. (2022). U chomu poliahaie dekolonizatsiia v ukrainskomu publichnomu prostori v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny? [What is decolonization in the Ukrainian public space in the context of the Russian-Ukrainian War?]. In H. Boriak, O. Yas (Comps.), V. Smolii (Ed.). *Perelom: Viina Rosii proty Ukrainy u chasovykh plastakh i prostorakh mynuvshyny. Dialohy z istorykamy [Turning point: Russia's War against Ukraine in the temporal and spatial dimensions of the past. Dialogues with Historians]* (Vol. 1, pp. 109-111). Kyiv, Ukraine: Inst. of the History of Ukraine of the NAS of Ukraine. https://doi.org/10.15407/book6-0016979 [In Ukrainian].

2. Hyrina, T. S. (2025, October). Biohrafichni proiekty v epokhu klipovoi svidomosti: Tekhniky utrymannia uvahy v audioformati [Biographical projects in the era of clip consciousness: Attention retention techniques in audio format]. In *Library. Science. Communication. Current priorities and prospects. Proceedings of the International Scientific Conference* (Vol. 1, pp. 420-423). Kyiv, Ukraine: VNLU. https://doi.org/10.15407/r_nbuv.0005157 [In Ukrainian].

3. Mikhno, O. (2024). Dekolonizatsiia ukrainskoi pedahohichnoi biohrafistyky: Teoretychni kontury [Decolonization of Ukrainian pedagogical biographistics: Theoretical contours]. *Ukrainskyi Pedahohichnyi Zhurnal, 1,* 104-113. https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-1-104-113 [In Ukrainian].

4. Stambol, I. (2025). Biohrafichnyi proiekt yak zhanr i yak tekhnolohiia: Kontseptualni mezhi ta osnovni riznovydy [Biographical project as a genre and as a technology: Conceptual boundaries and main types]. *Istoriia Nauky i Biohrafistyka, 4,* 1-16. https://doi.org/10.31073/istnauka202504-01 [In Ukrainian].

5. Tyshchenko, O. M. (2023). "Lider ukrainstva v sertsi Ukrainy": Konkurs videorobit do yuvileiu B. D. Hrinchenka (2023) ["Leader of Ukrainianism in the Heart of Ukraine": Competition of video works for the anniversary of B. D. Grinchenko (2023)]. *Leksykohrafichnyi Biuleten, 32,* 269-273. Retrieved from http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001520974 [In Ukrainian].

Ihor STAMBOL Candidate of Sc. (History), Associate Professor, Department of Information Communications, Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Arts, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University (Kyiv, Ukraine).

Biographical projects in the sociocultural space of Ukraine: Decolonial and decommunization potential.

Purpose of the study. To examine the role of biographical projects in the processes of decolonization and decommunization of the contemporary Ukrainian cultural and intellectual space, to clarify their impact on the transformation of historical memory, the reshaping of the national canon of historical figures, and the overcoming of imperial narratives, as well as to identify the mechanisms of their direct and indirect influence on public perceptions. ***Methodology.*** The research is based on an interdisciplinary approach combining elements of historiographical analysis, biographical studies, and memory studies. The study applies analytical methods of classifying biographical projects (traditional and innovative), comparative analysis of their functions, and interpretation of their role as mediators and catalysts of decolonial processes across various fields of the humanities. ***Scientific novelty.*** The article conceptualizes biographical projects as a systemic tool of decolonization and decommunization, enabling not only the reconstruction of mechanisms of historical memory transformation but also demonstrating the multi-layered impact of

different types of biographical practices from academic and publishing to digital and media-based on the formation of an alternative national narrative and the overcoming of imperial interpretations of Ukraine's past. ***Conclusions.*** The study analyzes biographical projects as instruments, mediators, and catalysts of decolonial change: they either directly restore previously marginalized figures of the national movement or indirectly dismantle imperial stereotypes through the rethinking of scientific, cultural, and regional contexts. Their influence on reshaping the canon of memory, displacing colonial interpretations, and forming alternative cultural and scholarly narratives is particularly significant. Traditional and innovative biographical projects complement each other in the process of decolonization: the former ensure scholarly depth, institutional stability, and critical source re-evaluation, while the latter expand audiences, increase accessibility of knowledge, and facilitate its rapid dissemination in the digital environment. Both types of projects significantly contribute to the transformation of historical memory, cultural identity, and educational practices.

Keywords: biographical projects, decolonization, decommunization, historical memory, imperial narratives, cultural space, digital humanities practices.